

2017ko euskarazko antzerkigintzaren partida ederra izan da. Azken boladan ikusitako antzezlanen sarrerak eskutan, mus partida antzezteko prest gaude; sarrera-kartak mahai gainean jarri eta partidatxoa egingo dugu. Askotan, euskal antzerkiak, ordea, ez du paperezko sarrera fisikorik izaten –gure anomalien erakusgarri, gure apustuak bezala, beharbada–, eta, hala ere, jolasean aritzeko prest gaude beti. Karta jolasaz eta antzerkiaz ari garela, gogoan izan dezagun Gabriel Arestik ere musaren joko sinbolikoa erabili zuela *Euskal Tragedia* kontatzeko. Teatroa bera jolasa izan bada, artistikoa jakina, baina jolasa beti. Musa bera oso teatrala da, begiekin, keinuekin eta gezur bidez ia dena esaten baita, antzerkian bezalaxe; bietan jokalaria dira bai mahaiaren bueltan eskuetan kartekin daudenak eta baita taula gainean gorputz oso eta arimarekin jokatzen duten antzezleak ere. Eta ikuslegoa, noski, ezinbesteko jokalaria.

Handira ala handiputza

Partida azkar jolastu eta, batez ere, jokia irabazi nahi duenak, handira hordagoa bota ohi du. Baina askotan jokatzeke modu hori farol hutsa baino ez da. Urte honetan izan den antzerki estreinaldi entzutetsuenak horretaz zerbait, edo askotxo, baduela uste dut. Atxagaren liburua oinarri hartuta, *Obabakoak* sortu zuen Calixto Bieitok, Arriagarentzat egingdako bere lehenengo ekoizpena. Opera munduan aritua da zuzendaria eta haren osagarriekin eraman du taulara gure literatura garaikidearen klasikoa. Zuzendariak berak aitortu zuenez, «testu txatalez eta irudi txatalez osatutako ispilua»

egitea zuen helburu eta, guk gehituko diogu, arrisku. Izan ere, bere hitzak osatuz, petatxo betetako ikuskizuna ikus-tearen penaz eta amorruez atera ginen antzezlan ikusi genuen lagun asko. Eleberria eszenatokian –koma eta puntuen artean– egon bazegoen ere, nobela batean ezinbesteko diren hitzak zaindu gabe eta adabaki lez agertu ziren handinahikeriaz jantzitako taula erraldoi bezain hutsean. Soinekorik ederrena izan behar zuen horrek, ez zeukan bere tamainarako sortutako patroirik; alegia, inora heltzeko dramaturgiarik ez genuen ikusi, entzun, jaso. Balizkoa da antzerkian irudiez eta hitz solteez sortutako lana sortzea, zalantzarik gabe. Baina gure kulturen hain errotua eta goraiatua den eleberria ardatz harturik, liburua atzematetik urrunegi geratu ginen, baliabide errepikakorren gaindosia hartuta eta eria bailitzan artatu gabeko bakarrizketa sorta irentsita. Azken bost urteetan Atxagaren testuak hiru alditan igo dira eszenatokira. Patxo Telleriak asmatu zuen *Soinujolearen semea* eleberritik teatrorera eramateko testuaren moldaketarekin. Atxagak berak, iaz, *Lu eta Le* lanarekin teatrorako idazteko saiakera egin zuen. Oraingoan, ordea, mus partida honetan, esku bakarrak lau errege bazituen ere, gure etsipenerako, hordagoarekin kale egin zuen. Beharbada zortzi erregerekin jokatu nahi zuen berak, Nafarroan lau erregerekin jokatzen dela jakin gabe.

Handira jolastu duen beste eleberririk ere izan da arte eszenikoen estreinaldien artean. Juan Antonio Urbeltzek Pio Barojaren *Zalakain abenturazalea* oinarri hartuta, dantza, musika eta antzerkia uztartzen dituen lana estreinatu zuen. Kasu honetan, herriaren eta tradizioaren karta-sortaren aberastasunaz, urte askotako jakinduriaz eta arteaz baliatuta, eskutik helduta eramanez gintuzten koreografia ezin ederragoek osatutako abenturan. Dantzari, musikari eta aktoreek betetzen zuten taula, bestelako artifiziorik gabe. Harkaitz Canok ere hitzekin asmatu zuen, halako nobela bat taulara eramateko behar dituen pasarteetan moldaketa aproposarekin. Herria ikusi genuen dantzan. Euskal Herri osoko 80 dantzari baino gehiagok agertokiari bizia eman eta kendu

zioten. Abentura batek eskatzen duen bezala, karta-sortako kopak, ezpatak eta bastoiak lagun izan ziren. Horrek hunkitu gintuen, dantzariak osatutako irudiek, tradizionalak eta berritzaileak, herritik sortutakoak. Beharbada, euskarazko arte eszenikoetan handira jokatu nahi duen ikuskizun bat aurrera ateratzeko modua, oraindik ere, hori da, herritarren sormen jakituriatik sortutakoa, maitasunetik eta konpromisotik eraiki eta ereinez, ondoren herriari bueltatzeko. Eta taula gainean haien burua profeteurtzat duten horiek aritzen dira. Handira jokatzea, beraz, elkarlana da.

Txikira beti hordago

Gure antzerki sorkuntzak bizi duen egoera oparoaren gaineko berba asko entzuten da, forma zein edukietan. Baina badirudi euskarazko antzerkia txikira hordagoak egitera kondentatuta dagoela. Ez da zertan beti handira jokatu behar emaitza ederrak lortzeko, jakina. Txikira jolasten duenak ere badaki emaitza handia ematen. Han eta hemen sortzen ari dira azken boladan txikirako apustuak. Gainera, txikitik ezinbesteko erreferenteak sortzen ari dira; benetakoak eta gertukoak. Bakarka aritzen diren emakumeak aipatzekoak dira. Batetik, Eneritz Artetxe, gure antzerkiaren bufoi erreferenteak, *Karramarroa* eskaini digu, atzera ibiltzen den animalia. *Konpota* lanarekin egin bezala, clownetik eta bufoitik lan eginez, emakumea lanaren erdigunean jarri du. Emakumetasunetik ere ateratako eta sortutako lana da *Aitte hil aurretik*. Maika Etxekopar eta Miren Tirapu aktoreak dira Beheko Larraine taldearen sortzaileak, Bidasoako alde biak lotu dituen proiektua. Horretan ere, antzerkia bada gure kulturgintzan erreferentea; mugetatik harago lan egiterako orduan, gero eta ohikoagoa, nahi baino gutxiago agian, baina gero eta naturalagoa da euskararen lurraldeen arteko elkarlana.

Txikira jolasteaz ari garela, hain beharrezkoak diren konpainia berriak sortzeko modua ere bada txikitasuna. Horren

adibide izan ditugu Anodino Teatroyen lan berria, *Erbeste, edo saihets baten aldarrikapenak* –feminismoa taularen erdian berriz ere– eta tarteko Getari Etxegarai ere baduen Xake Konpainiaren *Mami Lebrun*, obra goxo bezain hunkigarri eta komikoa.

Txikitasunak ez luke konplexua sortzeko zio izan behar. Aitzitik, harrotasuna eta aniztasuna ematen digu. Txikitasunak, handi sentitzeko aukera eskaintzeaz gain, antzerkigintzan haziz joateko bidea zabaltzen du, txikitasunetik handitasunera. Handira hordagoa botatzeak ez luke sekula helburu izan behar. Beharbada, hain justu, horixe bera da konplexua edukitzea, handia izan nahi hori.

Bizitzaren pareko

Partidarekin jarraituz, pareetako jolas oparoa parez pare agertzen zaigu gure antzerkigintzan. Aktoreak binaka, ala bikoteka, lan egitearen apustua –hordagoa botako nukegure artean formarik ohikoena da. Patxo Telleriak eta Mikel Martinezek aspalditik osatzen dute taula gaineko bikote artistikoa. Urtez urte antzerki lengoaia propioa, ikusle zaletu pila eta plazarik plaza gure hizkuntzaren gaineko gogoeta komikoak eginez jendea barrez lehertzea lortu dute. Beti ere, Telleriaren luma fin eta argia lagun, biek taulan duten komediarako gaitasun, oreka eta konplizitatea ezinbesteko osagai dutela. Oraingoan hiru musikarirekin agertzen dira, *Ez dok hiru, euskal musikaren benetako istorioa* eskaintzeko. Eszenatokian bost lagun badira ere, pareak, aktore biek osatutako bikoteen komeriak, alegia, eusten dio lanaren partiturari. Orain arte egin duten bezalaxe, euskal unibertsoa gaitzat harturik, adin eta kolore guztietako ikusleak erakartzen dituzte. Oraingoan musika eta gure kantutegia izan dira apustua. Taldea handituta handiagora jokatzeko aukera egin badute ere, ez diote txikitasunari sekula uko egin. Izan ere, gure hiriburuetakoa antzoki handietan gaur agertu bezala,

periferian dagoen gaztetxe batean antzezten egon baitaitezke bihar. Pareak aipatuta, eta bikote bilbotarra hizpide, Mikel Martinezek Dario Fo eta Franca Rameren testuak taulara eramán ditu. Eta parean egin ere, Irati Agirreazkuenagarekin batera *Biba Voi* izeneko lanean.

Pareetako jolas horretara ere Huts Teatroa gehitu da. Unai Iturriagaren testuarekin, Ander Lipus eta Patricia Urrutia elkartzén ditu *Hozkailua* lanak. Formatu txikian eskaintzen dute obra, ikusleengandik gertu, laguntasunaren minak eta laztanak, punkyago ginen garaiak ikusleagoarentzako ziztada bihurturik. Taula gainean zeresan handia emango duen pareko berria Miren Gaztañagak eta Eneko Sagardoyk osatu dutena da. *Heriotza bikoitza* lana aurkeztu berri dute, sormen kolektiboaren ondorioz. Berriz ere, aurrekoan bezala, zer eta heriotza. Heriotzak jotzen digu bihotza. Hainbestetan ikusi izan ditugu heriotzaren gaineko lanak; baina kontatzeko forma berriak daude beti, ezinbestez. Heriotza, berriz ere. Pairen atala ixteko, zer eta heriotza. Heriotza da bizitzaren parekoa.

Jolasaren garaipena

Partidaren bukaeran jokora iritsi gara. Berdin da hogeita hamaika zein hamahiru izan, musak jokoarekin bukatzen bada ere, guk jolasarekin itxi nahi dugulako partida. Musaren mugak gainditu eta araurik gabe, tranpa eginez beharbada, arte eszenikoen jolas etengabea murgiltzen jarraitzeko hamaika, hamahiru eta hogeita hamaika aukera irekitzen dira.

Metrokoadroka Kolektiboa bere jolas propioan sakonki sakontzen dabil azken urte sakon hauetan. Oier Guillanek aurretik *Mr Señora* liburua Txalaparta argitaletxearekin aurkeztu zuen –zenbait antzerki testu bildurik–, eta, aurtén, Gasteizko Pez Limborekin bat eginez, *Miss Karaoke* taularatu dute. Metrokoadrokari jolasak berak eta horrek ikusleengan sor ditzakeen barne mugimendu jostariak axola zaizkio. Ore-retako kolektiboak antzerki jolasean hegan egiten du, arauak

apurtu eta berregiten ditu, mugetatik harago jokatzea maite du. Mahaiaren bueltan geratu beharrean, beste edonon jokatzen ditu partidak. Horrek guztiak ikuslea plazerez beterik toki berrietara garraiatzea lortzen du, batzuetan eroso, bestetan amets batean bezala, identitatea galdurik. Hori da ikuslegoari gerta dakioken gauzarik ederrenetakoa, nor eta zer garen ez dakigun tokietara iristea, zer eta antzerkiaren jolasarekin iritsita.

Aurtengo partida bihotza jo zigun beste teatro jolas performatibo eder batekin bukatzera doa. *Strip Tease* ikuskizun kolektiboa osatzen zuen piezetako bat da Telmo Iruretaren *Zutaz blai*. Mireia Gabilondok zuzendutako hori ustezko jendarte baten arauak hausten laguntzen duen ezinbesteko lana da. Ikus-entzunezkoak antzerkian ederki txertatuz, emozioak puri-purian jarri eta konbentzionalismoak hautsirik, komedia, erotika eta politika begien aurrean jartzen dizkio ikuslegoari. Funtzionalitate bereziko pertsonak sexualitatea badute, bizi eta sentitu egiten dute, baita praktikatu ere. Eta, zergatik ez, aurrean dituzten ikusle batzuk sutan jartzen ere badakite; batzuk erotikoki berotu eta beste batzuk giza hipokrisiak jota sutu. Berriz atera da antzerkiaren arma handienetako bat, eserita dagoen ikuslea sumendiaren ezta jata bezala mugiaraztea; izan hona, izan hara, baina bihotzak eta tripa mugimenduan jarri. Hau da, karta partida sinple batetik oso urrun.

Karta partidetarako mus zaleak ohiko tabernan arratsalde-
ro bildu bitartean, antzerki konpainiek lan egiteko espazio
bila jarraituko dute. Artedramak aurten Leioan egoiliar iza-
teari utzi dio, antza denez, arrazoi politikoak direla medio.
Sortzaileak ezinbestekoa du sormenerako aterpea, sorlekua.
Zorionez, salbuespen gutxi batzuk izan badira, Durango-
koa esate baterako. Jose Martin Urrutia *Txotxe*-k gidatzen
duen Karrika taldea aspalditik San Agustin antzokian bizi
da. *Deshakespeareazioa* izena du taldeak eskaintako azken
lanak. Txotxek, gazteak zaletu eta formatzeaz gain, emaitza

artistiko berritzailea egitea posible dela erakusten du etengabe. Ikuslea astintzen duten horietakoak dira bere lanak, begietatik eta bihotzetik pizten gaituztenak. Arestian esan bezala, berriz ere herritik herrira, horretan baikaude gu eta horixe baikara.

Mahai gainean jarritako karta horiei guztiei so eginez, ez dirudi karta onak iristeko zain egon behar dugunik. Sormena ezin da karten zoriaren zain bizi. Ikusleek sortzaileekin batera jokatzeko dute partida, elkarlanean eta modu kolektiboan. Iritsiko dira, inoiz baldin badatoz, normalean kartak banatzera berandu etorri ohi diren erakunde publikoak. Orduan, beharbada, hordagoetara jokatu beharrean, senetik eta bihotzetik jolastu eta sortzeko aukera izango luke euskarazko antzerkigintzak. Orain egiten ari den bezalaxe, bada. Baina orduan tapiza eta guzti edukitzeko aukera izango luke. Betiko ehun berde tradizionala beharrean, moreagoa, edo arrosagoa, jarriko genuke ziurrenik. Baina, aspaldi jakin badakigunez, kartak banatzen dituenak ez dio beharrari ala herriari entzuten, apustuen ondorioz sosak emango dizkionari baizik. Bitartean, hortaz, handi egiten gaituzten farolik gabeko txikira hordagoak sortzen jarraituko dugu. Tranparik gabe, etengabeko keinuak eginez eta egia diruditen gezurrak kontatzen jarrai dezagun. 🍷